

Romanikulttuuri ja hoitohenkilökunta

Kohtaamisia terveydenhuollossa

Merja Baltzar

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2018
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
Hoitotyön koulutusohjelma
Sairaanhoitaja (AMK)

Tekijä(t) Baltzar, Merja	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Maaliskuu 2018
	Sivumäärä 34	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Romanikulttuuri ja hoitohenkilökunta Kohtaamisia terveydenhuollossa		
Tutkinto-ohjelma Hoitotyön koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Ratinen Pirkko, Perttunen Jaana		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa, romanipotilaiden omaisten kokemuksia vuorovaikutustilanteista hoitohenkilökunnan kanssa Keski-Suomessa päivystysalueella. Tavoitteena oli koota yhteen kokemuksiin perustuvaa tietoa. Lisäksi opinnäytetyöstä saatujen tietojen avulla voidaan pyrkiä lisäämään hoitajien tietoutta romanikulttuurista.</p> <p>Tutkimuksen mukaan romaniväestö käyttää valtaväestöä vähemmän terveydenhuollon palveluja. Tämä on osittain selitetty romaneiden vaikean historian, tiedonpuutteen ja kulttuurillisten erojen vaikutuksesta. On todettu, että romanit ovat muuta väestöä heikommassa sosioekonomisessa asemassa, ja tämä väistämättä vaikuttaa myös terveydenhuollon näkökulmasta.</p> <p>Opinnäytetyö on toteutettu perehtymällä tarkoin saatavilla olevaan teoriatietoon sekä haastatteleamalla romanipotilaiden omaisia heidän kokemuksistaan. Haastattelumuotona käytetty teemahaastattelu antoi keskusteluihin enemmän liikkumatilaa ja mahdollisti omaisten kokemusten ja ajatusten paremman ymmärtämisen sekä julkittomisen.</p> <p>Haastateltavilla oli sekä hyviä, että huonoja kokemuksia kohtaamisista hoitohenkilökunnan kanssa. Yksilöiden oman asenteen vaikutus, nimettiin suureksi tekijäksi vuorovaikutustilanteissa. Hoitohenkilökunnan tietoisuus romanikulttuurista sekä sen mahdollisista vaikutuksista hoitotilanteissa koettiin myös tärkeäksi. Johtopäätöksenä voisi sanoa, että kulttuurilla on oma merkityksensä, mutta yksilöiden omat asenteet vuorovaikutustilanteessa, ovat vähintään yhtä merkittäviä.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Romanikulttuuri, vuorovaikutus, terveydenhuolto, sosioekonominen asema, kulttuurinen kohtaaminen, romanit		
Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)		

Author(s) Baltzar, Merja	Type of publication Bachelor's thesis	Date March 2018 Language of publication: Finnish Permission for web publication: x
Title of publication Rom culture and nursing staff Encounters in health care		
Degree programme Nursing Degree Program		
Supervisor(s) Ratinen Pirkko, Perttunen Jaana		
Assigned by		
Abstract <p>The main purpose of thesis is map experiences of the rom patients' close relatives and next of kin and also help in interaction situations with staff of Keski-Suomi regions emergency services. The goal of this was gather information based on experiences and improve of nursing staff's knowledge of rom culture. According of research rom people use healthcare services less than the rest of population which partially is explained by their difficult history, lack of information and effects of culture differences.</p> <p>It is state that rom's are weaker social economic situation which unavoidably explains effects to healthcare perspective. Thesis based on theory knowledge and interviews next of kin of rom patients. Form that used in interviews was theme interview. That kind of interviewing gave more leeway and made possible to understand experiences and meanings of thoughts. It also helped summarize these greatly. Interviewed people had both, good and bad, experiences encountering's with health care service staff.</p> <p>Attitude of the individual was named a primary factor in interactions. Also, knowledge of rom culture played big role in interaction situations. In conclusion can be said that culture is significant but individual relevance and attitude are at least as important in interplay.</p>		
Rom culture, interaction, health care, social economy situation, cultures encounter, roms		
Miscellaneous (Confidential information)		

Sisältö

1	Romanikulttuuri ja terveydenhuolto	2
2	Romaneiden kulttuuria ja historiaa.....	3
2.1	Romaneiden historiaa	3
2.2	Romanikulttuuri.....	5
2.3	Romanit ulkomailla	6
2.4	Romanikieli	7
3	Vuorovaikutuksen moninaisuus	8
3.1	Vuorovaikutus.....	8
3.2	Sosioekonominen asema	8
3.3	Romanit terveydenhuollon asiakkaina	10
4	Tarkoitus ja tavoite.....	11
5	Opinnäytetyön toteutus	11
5.1	Aineiston keruu.....	11
5.2	Aineiston analyysi, menetelmät ja eettisyys	14
6	Tulokset	15
6.1	Kulttuurin merkitys	15
6.2	Stereotypia	16
6.3	Toinen näkökulma	16
6.4	Asenteet	17
6.5	Perinteistä parhain.....	18
7	Pohdinta.....	19
	Lähteet.....	21
	Liitteet.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
	Liite 1 Ensimmäinen liite	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
	Liite 2 Toinen liite.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
	Kuvio 1 Aineiston luokittelu.....	18

1 Romanikulttuuri ja terveydenhuolto

Romanit ovat kansanryhmä, joka on saapunut Suomeen jo 1500-luvulla eri puolilta Eurooppaa. Tällä hetkellä Suomessa asuu noin 10 000 – 12 000 tuhatta romania. Romaneilla on oma kulttuuri, joka perustuu perinteisiin, perheeseen, sekä vahvaan yhteenkuuluvuuteen. (Åkerlund 2016.)

Terveyden ja hyvinvointilaitoksen julkaisun mukaan heidän on todettu olevan muuta väestöä heikommassa sosioekonomisessa asemassa (Koponen, Koskinen, Linnanmäki, Martelin & Weiste-Paakkanen 2014,11). Keskeinen romaneiden hoitotilanteisiin liittyvä asia, on heidän kulttuurinsa. Kulttuurin yhteisöllisyys näkyy tässä siten, että varsinkin akuutissa terveydentilan heikkenemisessä romanit kokoontuvat yhteen monesti suurellakin joukolla potilaan tueksi. (Viljanen, Hagert & Blomerus 2007.)

Romaneiden kynnys mennä lääkärille on korkea, joten terveystalvija käytetään valtaväestöä vähemmän. Tavallista on myös se, että vastaanotolle mennään vähintään yhden saattajan kanssa. Tämä johtuu romaneiden varauksellisesta sekä pelokkaasta suhtautumisesta terveystalvija tai hoitoja kohtaan. (VastVastensa 2007,50.) Pelko lääkäriin menoa kohtaan, voi osittain selittyä sillä, että entisaikaan lääkäriin mentiin aivan viime hetkellä, jolloin kerta saattoi olla viimeinen (Åkerlund 2016).

Terveyden ja hyvinvointilaitoksen selvityksessä huomioitiin romaninaisten käyttämä painava kansallispuku, sekä sen mahdollisesti aiheuttamat fyysiset vaivat, joita olisi hyvä tiedostaa ja osata tunnistaa. Sisäelin, selkä –ja hengitystieongelmat saattavat johtua painavan romanihameen käyttämisestä. (Koponen ym. 2014,11). Romaneiden terveydentilasta, hyvinvoinnista tai palvelujen käytöstä, on niukasti saatavilla tutkittua tietoa (Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus 2017a).

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, kuinka potilaan omaiset kokivat omaisen roolissa olemisen sekä vuorovaikutustilanteet hoitohenkilökunnan kanssa Keski-Suomessa päivystysalueella. Hoitohenkilökunnalla tässä tehtävässä tarkoitettiin niitä lähi- tai sairaanhoitajia, jotka olivat osallistuneet potilaan hoitoon. Lääkärit rajattiin pois tästä tehtävästä. Lisäksi opinnäytetyön tavoitteena oli pyrkiä lisäämään hoitajien tietoutta romanikulttuurista. Opinnäytetyössä on käsitelty lyhyesti niitä ilmiöitä, jotka kuuluvat romanikulttuuriin. Näitä romanikulttuuriin liittyviä asioita tarkasteltiin hoitotyön, sekä romanipotilaiden omaisten näkökulmasta.

2 Romaneiden kulttuuria ja historiaa

2.1 Romaneiden historiaa

Romanikulttuurin ymmärtäminen, vaatii tietämystä myös heidän menneisyydestään. Romanikulttuuri on hyvin vanha kulttuuri. Kielitieteilijöiden tutkimusten mukaan romaneiden on oletettu lähteneen liikkeelle Pohjois-Intiasta erilaisina ryhmittyminä jo 700-1000 jKr. Syitä ryhmien liikkeelle lähtemiseen on ollut monia. Sota, nälänhätä ja kulkutaudit ovat pakottaneet tämän kansanryhmän liikkeelle. Eurooppaan romanit ovat saapuneet 1300-luvun alkupuolella. Ongelmana oli kuitenkin romaneiden omaleimainen kulttuuri, sekä heidän tapansa vaeltaa ja elää. Tämä ei sopinut Euroopassa tuolloin vallitsevaan tiukkaan yhteiskuntajärjestelmään. Niinpä romaneita alettiin vainota kaikkialla Euroopassa. (Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa 2013, 9.)

Romaneita karkotettiin tuolloin maasta toiseen. Myös lainsäädännöllä pyrittiin vaikuttamaan joko romaneita tuhoavasti, tai pyrkimyksenä oli pakkosulauttaminen ympäröivään yhteiskuntaan. Saksassa kenen tahansa oli sallittua tappaa romani, Espanjassa taas heitä mestattiin tai poltettiin roviolla. Useissa maissa heidät otettiin orjiksi. Hitlerin joukkotuhon aikaan monien maiden romanit tuhottiin lähes täysin. Tällaisia maita olivat mm Luxemburg, Hollanti, Viro ja Liettua. (Romani ja terveystalvet 2012, 8-9.)

Suomeen romanit ovat saapuneet jo 1500-luvulla (Romani ja terveystalvelut 2012, 9). Romaneiden asema Ruotsi-Suomen hallitusvallan aikana, ei kuitenkaan ollut hyvä. Romaniväestöltä evättiin sairaalahoito ja kirkolliset palvelut, kuten hautaaminen ja lapsen kastaminen. (Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa 2013, 10.) 1700-luvulla romaneja kulkeutui lisää Suomeen, niin evakkona idästä, kuin sotilaina Ruotsin armeijan mukana (Purra 2015). 1800-luvun alussa, Suomen muuttuessa Ruotsin vallan alta Venäjän keisarikunnan alaisuuteen, romaneiden asemaan tuli jälleen muutoksia. Uusien määräysten mukaisesti romanikansaa tuli valvoa tarkasti ja heidät piti erilaisten lakien nojalla pyrkiä sulauttamaan osaksi yhteiskuntaa. (Romani ja terveystalvelut 2012, 9.)

Sulauttamisella yhteiskuntaan tarkoitettiin mm kuljeksivien romaneiden sulkeamista työlaitoksiin irtolaislain perusteella. Irtolaislaki aiheutti romaneissa jatkuvaa pelkoa kiinnijäämisestä. Heidän oli kuitenkin vaikea saada pysyvää asuinpaikkaa, koska maatalojen isännät eivät halunneet tarjota heille vuosispaikkoja tai torpparisopimuksia, eivätkä nimismiehet ja papit halunneet ottaa heitä kylän kirjoille. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että nämä romanit eivät olleet kirjoilla missään pitäjässä tai kaupungissa. He olivat siis irtolaisia, jotka kiinnijäädessään passitettiin pakkotyöhön suljettuihin laitoksiin. (Tervonen 2012, 121-122.)

Sulauttamispyrkimykset tekivät romaneista entistäkin tiiviimmän yhteisön, jotka hakivat turvaa vain toisistaan. Seuraukset pakkosulauttamisesta näkyvät edelleen siten, että vasta viime aikoina romanit ovat uskaltaneet hakeutua erilaisiin koulutuksiin sekä toimimaan yhdenvertaisina kansalaisina muun väestön ohella. (Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa 2013, 10-11.)

Valtion asettama komitea 1900-luvun alussa pohti romaneiden asemaa Suomessa, tullen johtopäätökseen, että paras tapa saada romaniväestö yhteiskuntakelpoiseksi, oli heidän täydellinen sopeuttamisensa/sulattamisensa muuhun väestöön. Tämä tarkoitti, että romanikulttuuri ja kieli nähtiin poiskitkettävänä asiana. Niin kutsuttu Wallen komitea totesi mietinnöissään näin:

Rodun kasvatusta tulee aloittaa lapsuudessa ja lapsi on otettava kuuriin ennen kuin synnyttävä rotutyypä on tullut yksilölliseksi luonteeksi, rotuvaisto tavaksi. Mutta ei voi tulla kysymykseen, että valtio ottaisi huostaansa mustalaislasten kasvatusta ennen kuin he ovat tulleet kouluikään, se on jätettävä vapaaehtoisen toiminnan ja ihmisrakkauden huoleksi. (Linberg & Suonoja 2007:7.)

Komitean näkemys ongelman ratkaisusta, oli katkaista sukupolvien kierre. Erottamalla lapset perheestään, pyrittiin estämään kulttuurin siirtyminen vanhemmalta lapselle, jolloin romanikulttuuri kuolisi pois, ja lapsista kasvaisi suomalaisen kulttuurin ja kielen omaavia kansalaisia. (Lindberg & Suonoja 2000, 7.) Vuonna 1919 itsenäinen Suomi antoi romaneille kansalaisoikeudet (Romani ja terveystalvelut 2012, 9).

2.2 Romanikulttuuri

Romaneiden kulttuuriin kuuluu paljon sääntöjä, joita kuuluu noudattaa. Ei voida kuitenkaan yleistää, vaan on tärkeää muistaa jokaisen suvun ja yksilön tavan noudattaa kulttuuria, olevan erilaista. Hyvin paljon on olemassa kirjoittamattomia sääntöjä, jotka siirtyvät hiljaisena tietona sukupolvilta toiselle. (Aaltonen 2017.)

Tämän seikan vuoksi, alla olevassa kuvauksessa romaneiden kulttuurista, olen käyttänyt osittain henkilökohtaisia tiedonantoja. Romaneiden kulttuuri eroaa paljon suomalaisesta kulttuurista, ja jopa muiden maiden romaneiden kulttuurista. Kulttuuri perustuu perinteisiin, perheeseen, sekä vahvaan yhteenkuuluvuuteen. (Aaltonen 2017.)

Romaneiden kokeman vainon ja kiertävän elämäntyylin myötä heidän suhtautumisensa elämään on varsin realistinen ja kokemuspohjainen. Kulttuuria leimaava vahva yhteenkuuluvuuden tunne, juontaa juurensa menneisyydestä, jolloin haettiin turvaa perheestä ja sukulaisista vainon ja syrjinnän keskellä. Tämä yhteenkuuluvuus ja solidaarisuus elää yhä romaniväestössä vahvana.

Esimerkkinä tästä on, että romaneiden ovet ovat aina vieraille auki, ruokaa ja yösiijaa tarjotaan aivan kuin itsestäänselvyytenä niitä tarvitseville. Toisilleen tuntemattomat romanit kohdatessaan tervehtivät toisiaan tuttavallisesti. Romanit eivät käytä keskenään toistensa esittelyjä, kättelyjä, eivätkä myöskään erilaisia tittelejä. Romani yleensä tavatessaan toiselleen tuntemattoman romanin, on ennemminkin kiinnostunut mitä sukua tai kenen poika tai tyttö toinen on, sekä mistä päin. Romanit tuntevat toisiaan laajasti ympäri Suomen, tai vähintäänkin tietävät suvun. (Romani ja terveystalvelut. 2012, 17-19.) Romaneiden pukukulttuuri vaihtelee suuresti alueittain, missään muualla Euroopassa romaninaiset eivät pukeudu yhtä näyttävästi kuin Suomessa ja Ruotsissa. (Vaate on aate 2017).

Romaneiden suhtautuminen terveystalveluihin ei ole aivan ongelmaton. Kommunikoinnin vaikeus sekä kulttuurilliset käytösmallit saattavat vaikeuttaa asioimista terveydenhoidossa. Kulttuuriin kuuluvat puhdas ja likainen, sekä kunnia häpeä käsitteet kuuluvat oleellisesti romanikulttuuriin, joten tämä näkyy myös terveydenhuollon puolella. (Viljanen ym. 2007.)

2.3 Romanit ulkomailla

Suomessa romaneiden kulttuuri perustuu pääosin tapakulttuuriin, kun taas muualla Euroopassa romaneiden kulttuurinen identiteetti pohjautuu romanikieleen. (Romanien tapakulttuuri ja perinteet 2017). Arviolta Euroopassa romaneita on noin 10-12 miljoonaa. (Suurin etninen vähemmistö 2017). Romaneiden asema muualla Euroopassa on huomattavasti heikompi kuin Suomessa. Heikot asuinolosuhteet, köyhyys, koulutuksen ja terveydenhuollon puuttuminen ovat kasvava ongelma, varsinkin Itä-Euroopan alueilla. (Asumisen kipukohdat 2017.) Romaneiden odotettu elinikä on monissa Euroopan maissa muuta väestöä alhaisempi (Alhainen eliniän odote. 2017). Ranskassa, Italiassa ja Romaniassa romaneita on pakkohäädetty asuinalueiltaan. Keski-Euroopassa on hyvin yleistä sijoittaa romanilapset opiskelemaan erillisiin erityiskouluihin, ilman perusteltua syytä. (Rautanen 2017.)

Euroopan komission vuonna 2011 antama tiedoksianto, antaa puitteet ja viitekehykset, joiden avulla jäsenmaiden olisi pyrittävä parantamaan romaneiden heikkoa asemaa. Tiedoksiannossa korostetaan romaneiden integroitumista yhteiskuntaan yhdenvertaisina kansalaisina. Komissio on sitoutunut tukemaan myös EU:n ulkopuolisia maita romaneiden aseman parantamiseksi. Varsinkin Balkanin alueella romaneiden tilanne on huono koska sodat ovat pakottaneet romaneita liikkumaan alueelta toiselle. (Euroopan komission tiedonanto 2011, 4-8.)

2.4 Romanikieli

Romaneilla on oma kansainvälinen kieli, jonka juuret juontavat Intiasta. Kielen perustana, on aikoinaan ollut vanha Intialainen kulttikieli, sanskrit. Maailmassa romanikieltä puhuvia on monia miljoonia. (Åkerlund 2017a.) Kieli kulkee lähinnä puhuttuna tietona sukupolvelta toiselle. Romanikansasta vanhempi väestö taitaa kielen huomattavasti paremmin kuin nuoriso, mutta kieli on kuitenkin vahva osa romaneiden identiteettiä ja kulttuuria. Suomessa romanikieltä puhutaan enää hyvin vähän. Kieli ei enää siirry suusanallisesti sukupolvelta toiselle (Åkerlund 2018c.) On arvioitu, että Suomessa asuvista romaneista vähemmän kuin puolet osaavat romanikieltä. (Romanikieli 2017)

Romanikieli on aina ollut uhanalainen, asematon kieli, jota ei ole juurikaan arvostettu. Romanikieltä on pyritty kitkemään niin Euroopassa kuin Suomessakin viime vuosisadan alusta. Tämän on katsottu johtuneen kielen suuresta kulttuurillisesta vaikutuksesta romaneille. Vielä viime vuosisadan alussa kiertävät romanit olivat riippuvaisia valtaväestöstä, heidän tarjoamastaan yösijasta. Joissakin taloissa eräs ehto yösijan saannille oli, ettei kieltä saanut käyttää yöpyessään. Tämä oli yksi keino Suomessa, jolla romanikieltä on pyritty pois kitkemään. Romaneiden keskuudessa peruseriaatteena oli, että kieli kuuluu romanikansalle, eikä sitä opeteta ulkopuolisille. Tämä juontaa juurensa vanhoilta ajoilta, jolloin oli tärkeää pystyä kommunikoimaan vainojen kesellä,

ilman että muut ymmärtäisivät kieltä (Åkerlund 2018b.) Suomi antoi lainsuojan ja tunnusti romanikielen vuonna 1990-luvulla. Vuonna 1995 lakiin kirjattiin säädös romaneiden oikeudesta ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan ja kieltään. (Hedman 2017.)

3 Vuorovaikutuksen moninaisuus

3.1 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus on ihmisten välistä keskinäistä kommunikaatiota käsittäen kaiken sen millä tavalla olemme toistemme kanssa tekemisissä. Tärkein vuorovaikutuksen keino on puhe, mutta vuorovaikutus käsittää paljon muutakin. Ilmeet, eleet, äänenkäyttö, katseet, kosketus ovat myös vuorovaikutuksen muotoja. Osa vuorovaikutuksesta on tiedostamatonta, osa tiedostettua. Kuinka toinen ihminen ymmärtää toisen vuorovaikutusta ja tunteita, on hyvin yksilöllistä. (Väestöliitto 2017.)

Tunteet luovat taustan kaikelle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle. Tunteet ovat vaikuttamassa kaikissa ihmissuhteissa määrittäen suhteiden laatua, jatkumoa sekä mielekkyyttä. Tapa tuntea ja ymmärtää voi olla niin kielellistä, fyysistä kuin vaistonvaraista tunnekieltä. Tämä on yksi tapa viestiä. Jokainen meistä kokee ja ymmärtää tunteita omalla ainutlaatuisella tavallaan. Ihmisen kykyyn käsitellä ja kokea tunteita ovat vaikuttamassa monet eri asiat. Ajatukset ja tunteet ohjaavat yksilön käyttäytymistä ja vuorovaikutusta. (Tunteesta tunteeseen 2013.)

3.2 Sosioekonominen asema

Romaniväestön on todettu olevan valtaväestöä heikommassa sosioekonomisessa asemassa. Tähän on pyritty vaikuttamaan Romanipoliittisella ohjelmalla, joka on Terveyden ja hyvinvointilaitoksen tukema ja seuraama ohjelma. Ohjelma on ensimmäinen romanipoliittinen ohjelma Suomessa, ja se on laadittu vuosille 2010-2017. Rompo on osallistava poliittinen ohjelma, johon on sitoutunut laaja joukko romaneja toimien yhteistyössä eri sektoreissa työskentelevien viranomaisten kanssa. Ohjelman päätavoitteet ovat mm. koulutuksen ja työllisyyden tukeminen ja edistäminen, sekä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon tukeminen. (Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus 2017b.)

Yhtenä painopisteenä mainitaan myös hyvinvoinnin tukeminen, sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen käytön vahvistaminen, sillä tämänhetkisen tiedon mukaan romaniväestö käyttää muuta väestöä vähemmän yllämainittuja palveluita. Tiedonkulku ja ymmärtäminen ovat yksi este palvelujen käyttämiselle. Usein romanilla, joka on asiakkaana sosiaali- ja terveyspalvelujen piirissä, saattaa olla saattaja mukana. Edelleen osa romaneista on lukutaidottomia, joten tiedonkulun olisi hyvä olla mahdollisimman selkeää. (Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus 2017c.)

Yhteistyö Rompon kanssa johti Terveyden ja hyvinvointilaitoksen vuonna 2013 toteuttamaan esitutkimukseen romanien hyvinvoinnista. Esitutkimuksen tarkoituksena oli kehittää eri menetelmiä, sekä saavuttaa romaneiden luottamusta, jotta koko Suomen kattava, laaja selvitys romaneiden hyvinvoinnista ja terveydentilasta voitaisiin toteuttaa, niin että se olisi vertailukelpoinen muiden samankaltaisten väestötutkimusten kanssa. Edellisen kerran tämänkaltaisen kattava selvitys on tehty vuonna 1970. Tällöin todettiin romaneiden olevan selkeästi elinoloiltaan ja sosiaaliselta asemaltaan valtaväestöä heikommassa asemassa. (Koponen ym. 2014.) Esitutkimuksen loppuraportissa todettiin romanien omaleimaisen kulttuurin, sekä heikomman sosioekonomisen asemansa vuoksi erottuvan valtakulttuurista. Raportissa todetaan myös näin:

Kulttuurisen vähemmistön, jonka terveydenhoitoon ja ihmisruumiiseen liittyvä ajatusmaailma eroaa valtakulttuurille tyypillisestä, ei

ole aina ollut helppoa tulla ymmärretyiksi terveys- ja sosiaalipalveluissa, mikä puolestaan laajentaa sosioekonomisia terveyseroja entisestään. Sosioekonominen asema ja muut tekijät vaikuttavat myös elintapoihin, mikä puolestaan saattaa lisätä terveyseroja. Romaneihin kohdistuvaan hyvinvoinnin epätasa-arvoiseen jakautumiseen on puututtava tutkimalla, mistä erot johtuvat. (Koponen ym.2014,10.)

3.3 Romanit ja heidän omaisensa terveydenhuollon asiakkaina

Opetushallitus on julkaissut vuonna 2012 ohjeistuksen nimeltä Romani ja terveyspalvelut. Opas terveydenhuollon ammattilaisille. Julkaisussa on käsitelty erilaisia kulttuurillisia tekijöitä, jotka saattavat vaikuttaa potilaan hoitoon, ja on syytä ottaa huomioon. Romanikulttuurissa vaikuttavaan yhteisöllisyyteen, julkaisussa ohjeistetaan, jos mahdollista, sijoittamaan romanipotilas yhden tai kahden hengen huoneeseen, mieluiten oven läheisyyteen, jotta mahdolliset omaisten vierailut häiritsisivät mahdollisimman vähän muuta osaston tai yksikön toimintaa. (Romani ja terveyspalvelut 2012.)

Osittain ilmiötä selitetään sillä, että monesti romanipotilas pelkää sairaaloita, sekä välttää hoitoon hakeutumista. Tällöin tuki ja turva tulee yhteisöstä. Julkaisussa mainittiin sairaalaan tulon syyksi suurella joukolla myös sen, että suku haluaa osoittaa tukensa myös sairastuneen läheiselle, ja he kokoontuvat paikalle, vaikka eivät itse potilasta pääsisikään katsomaan. Tällöin aulassa, kahviossa ja parkkipaikoilla voi olla suuriakin joukkoja omaisia ja tuttuja. Ongelmakohtiksi nostettiin myös kommunikoinnin vaikeus, sillä aina romanipotilas ei osaa lukea, eikä välttämättä ymmärrä lääkehoidon sanastoa, tai kirjakieltä. Tämä koskee lähinnä vanhempia potilaita. (Romani ja terveyspalvelut 2012, Vast Vastensa 2007, 50-51.)

Romaneiden tiivistä sosiaalista verkostoa sekä vahvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta voidaan kuitenkin hyödyntää. terveyspalvelujen käytössä. Tämä voidaan nähdä valtavana sosiaalisena voimavarana. (Viljanen ym. 2007.) Terveyden ja hyvinvointilaitoksen tekemässä tutkimuksessa romaneiden oma arvio terveydentilastaan erosi verrattuna objektiivisesti mitattuihin tuloksiin. Oma arvio terveydentilasta oli yleisesti parempi kuin mitä tulokset antoivat ymmärtää. Eron uskotaan selittyvän romaneiden kokeman yhteisöllisyyden sekä vahvojen perhesiteiden suojaavan vaikutuksen vuoksi. (Koponen ym. 2014, 11.) Hoitajien ja terveysasemien on todettu valittavan siitä, että romanit tulevat suurella joukolla, ehkäpä jopa ilman ajanvarausta. He kokevat näin tapahtuessa heidän arkirutiiniensa häiriintyvän. (Viljanen ym. 2007.)

4 Tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, kuinka potilaan omaiset kokivat omaisen roolissa olemisen, sekä vuorovaikutustilanteet hoitohenkilökunnan kanssa Keski-Suomessa päivystysalueella. Opinnäytetyön tavoitteena oli pyrkiä lisäämään hoitajien tietoutta romanikulttuurista.

Tutkimuskysymyksenä tässä opinnäytetyössä oli:

Millaiset olivat omaisten kokemukset vuorovaikutustilanteista päivystysalueella hoitohenkilökunnan kanssa?

5 Opinnäytetyön toteutus

5.1 Aineiston keruu

Kvalitatiivisesta, eli laadullisesta tutkimuksesta tyypillinen esimerkki on selvittää tutkittavan ilmiön käyttäytymistä ja siihen liittyviä tekijöitä. (Hirsjärvi ym.

2007, 156–157.) Opinnäytetyö on toteutettu perehtymällä huolellisesti aiheesta, jo saatavilla olevaan teoretietoon, sekä haastatteluiden avulla. Haastatteluiden kohderyhmänä olivat täysi-ikäiset romanit, joiden omainen oli ollut hoidettavana Keski-Suomessa päivystysalueella. Opinnäytetyön aineisto on kerätty vuosina 2014 - 2017 välisistä kohtaamisista. Aineistoa kerättiin haastatteluiden avulla tammi-helmikuussa 2018. Haastattelumuotona käytettiin teemahaastattelua.

Teemahaastattelussa käytiin läpi haastattelijan jo valmiiksi määrittelemiä aihealueita ja teemoja, kuitenkin hyvin vapaamuotoisesti. Tässä ei käytetty valmiita kysymyksiä, eikä lomakkeita. Tarkoitus oli antaa haastateltavan kertoa mahdollisimman avoimesti, ja omin sanoin kokemuksistaan. (Eskola & Vastamäki 2010, 28.)

Haastattelut tapahtuivat puhelimitse ennalta sovittuna aikana ja ne nauhoitettiin. Ennen haastattelua haastattelija oli valmiiksi miettinyt aiheeseen liittyviä kysymyksiä ja haastattelun runkoa, kuinka haastattelu toteutuisi, mitä pitäisi ottaa huomioon ja miten. Tällä ajatuksella valmistui haastattelun runko-osuus, joka esitellään tarkemmin liitteessä. Teemakysymykset muodostuivat niistä aihealueista, joihin haluttiin saada tarkennusta. Osa teemoista nousi esiin vasta haastatteluja purkaessa. Haastattelut nauhoitettiin, joten keskustelujen aikana ei tarvinnut tehdä muistiinpanoja vaan niihin voisi palata myöhemmin. Nauhoitukseen oli kysytty lupa ennen haastattelun aloittamista. Puheluiden kestot eivät ole oleellinen tieto tässä, koska keskusteluiden rönsyilevyyden vuoksi ajat eivät tarkenna haastatteluiden pituuksia.

Teemahaastattelua voidaan käyttää, mikäli haetaan ymmärrystä ilmiöön jota ei kovin hyvin tunneta ja jota voisi olla vaikea kartoittaa muutoin kuin keskusteluiden avulla. Teemahaastattelu sopii hyvin, mikäli tarkoituksena on saada selville kokemukseräistä tietoa, jota on vaikeampi selvittää kyselylomakkeilla. Tapa helpottaa vastaamista, koska siinä on mahdollisuus avoimesti kuvailla kokemuksiaan omin sanoin. Tapa auttaa myös ymmärtämään vastauksia paremmin kuin jos käytettävissä olisi pelkkä lomakehaastattelu. Teemahaastat-

telussa voidaan käyttää avoimia kysymyksiä, jolloin vastauksista saadaan kattavampia. Tämä tapa antaa myös mahdollisuuden esittää mahdollisia tarkentavia jatko kysymyksiä. (Kyselevät tutkimustavat 2018.)

Ennen keskustelun aloittamista selvitettiin keskustelun tarkoitus sekä mihin saatua aineistoa tulnaisiin käyttämään. Osallistuminen oli vapaaehtoista, eikä lopullisesta aineistosta tulisi käymään ilmi henkilön nimeä, kuten ei muitakaan yksityiskohtaisia tietoja. Kaikki aineisto hävitettiin opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.)

Haastateltavana oli kolme romanipotilaan läheistä. Haastateltavat valittiin niin, että opinnäytetyöntekijä valitsi ensimmäisen haastateltavan. Tämä onnistui opinnäytetyöntekijän oman romanitaustan ja toimivan yhteisöverkoston avulla. Loput kaksi haastateltavaa valikoituivat nk. lumipallo efektinä. Tämä tarkoitti, että seuraava haastateltava valikoitui edellisen haastateltavan suosituksesta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Lisäksi aineistoa on kerätty keskustelemalla opinnäytetyöstä ja tutkimuskysymyksestä muiden romaneiden kanssa. Näitä keskusteluja ei ole nauhoitettu. Muistiinpanoja hyödyntäen keskusteluista on tuotu tietoa ja kokemuksia, joita käydään tarkemmin lävitse tulosten kohdalla.

Tarkoituksena oli pyrkiä saamaan haastateltavaksi opinnäytetyön kannalta hyviä tiedonantajia. Ihmisiä, joilla olisi asioista omakohtaisia kokemuksia, sekä halua kertoa niistä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c). Alla olevassa suorassa lainauksessa on tuotu hyvin esille mahdollisia ongelmakohtia, joita oli hyvä huomioida opinnäytetyön suunnittelu ja toteutusvaiheessa.

Romaneille suunnattuihin kyselyihin liittyy historiallisia erityispiirteitä ja jopa painolastia. Romaneilla on kipeä menneisyys erilaisten tilastojen käytöstä ja paljon pelkoja siitä, mihin tietoja tullaan käyttämään. Romaniväestön perinteinen suhtautuminen viranomaistahojen tekemiin kartoituksiin on osittain negatiivinen. Erityisesti vanhempien sukupolvien muistot kulttuurilliseen sulauttamiseen tähtäävistä toimenpiteistä nousevat helposti esiin erilaisten kyselyiden yhteydessä. (Rajala, Salonen, Blomerus & Nissilä 2011:15.)

5.2 Aineiston analyysi, menetelmät ja eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa analysointiin ei ole olemassa mitään tiukkoja sääntöjä. Analysoinnissa voitiin käyttää myös tekijän omia pohdintoja saaduista vastauksista ja tuloksista, sekä niiden luotettavuudesta. (Hirsjärvi ym. 2012, 218–219, 224.) Pyrkimyksenä oli välittää haastatteluista saadut tulokset mahdollisimman tarkasti ja totuudenmukaisesti eteenpäin. Tämä mahdollistaa työn lukijalle mahdollisuuden tehdä omia arvioita sekä päätelmiä tekstistä, tuloksista sekä niiden luotettavuudesta raportointiosiossa. (Vuokila-Oikkonen, Janhonen & Nikkonen 2001, 94.)

Teemahaastattelulle sopiva luontainen tapa, oli ryhtyä pilkkomaan aineistoa teemojen avulla. Tämä tarkoitti sisällön purkamista pää -ja alateemojen alle. Tätä vaihetta helpotti teemahaastattelun rungon ja aiheiden hyväksi käyttäminen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006d.) Aineiston analysointi keskustelujen laajuuden ja rönsyilevyyden vuoksi oli hankalaa. Aineistoa kuunneltiin tarkasti harkiten, mitä osuutta aineistosta voitiin käyttää tekstissä. Kaikkea aineistoa ei käytetty, vaan analysointivaiheessa on tarkoin punnittu mikä osuus toisi lisää ymmärtämystä selvittävään asiaan. (Kyselevät tutkimustavat 2018.)

Analysoinnissa aineistosta nousi esiin asioita, joita ei osannut etukäteen odottaa. Näitä asioita luokiteltiin eri kategorioihin ja koottiin niiden alle kokemuksia ja mielipiteitä kyseisestä aiheesta. Pyrkimys oli nostaa keskusteluista esiin ne keskeiset asiat, joita lähdettiin tarkemmin tarkastelemaan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006e.) Tämän tyyppinen luokittelu auttoi erilaisten johtopäätösten tekemisessä, sekä saatujen tulosten tulkinnessa (Janhonen & Nikkonen 2003).

Keskusteluista saadun aineiston luotettavuus parani, koska keskustelun kulku oli pääosin vastaajan määrättävissä. Tärkeää oli, että haastattelijalla ei ilmaissut kyseessä olevasta asiasta omia mielipiteitään, jotka mahdollisesti saattaisivat

vaikuttaa vastaajan mielipiteisiin. Tarkoitus oli minimoida haastattelijan vaikutus keskustelutilanteessa. Haastattelu voitiin käydä puhelimitse, tai sopimalla tapaaminen. Kolme näistä haastatteluista on tehtiin puhelimitse ja yksi kasvotusten. Keskustelu puhelimitse kuitenkin vähensi mahdollisuutta tulkita oheisviestintää, kuten ilmeitä, eleitä ja muuta kehonkieltä. (Kyselevät tutkimustavat 2018.)

6 Tulokset

6.1 Kulttuurin merkitys

Poikkeuksetta jokainen haastateltava ilmoitti romanikulttuurilla olevan merkitystä kohtaamistilanteessa. Kysyttäessä kulttuurin tarkempaa merkitystä, esille nousivat hoitotilanteet, joissa omaisen ja potilaan keskinäinen ikäero on kasvanut jo niin suureksi, että kulttuurin säännöt rajoittavat tapaa puhua ja toimia. Romanikulttuurissa vanhempien romaneiden kunnioittaminen on hyvin tärkeää. Kulttuurin säännöt velvoittavat nuoremman romanin käyttäytyvän häveliäästi ja kunnioittavasti vanhempien romaneiden edessä. On olemassa tiettyjä asioita, joista ei puhuta vanhempien romaneiden kuullen. Myös pukeutumisessa on omat sääntönsä. Tähän toivottiin lisää tietoutta hoitajille romanikulttuurin vaikutuksista erilaisissa hoitotilanteissa. Kulttuurilliset veloitteet alkavat romaneilla noin 13-14 vuoden iässä. Romaneiden voimakas perhekeskeisyys ja tuki voivat aiheuttaa näitä hankalia tilanteita vastaanotolla, mikäli kysessä on esimerkiksi teini-ikäinen nuori vanhempansa kanssa. Kaikista asioista ei nuori voi puhua suoraan, mikäli vanhempi on samassa huoneessa.

Niinku näin...et enemmän tietoo, et jos nuori ihminen vanhan kanssa, et mite nii.et osaa käyttäytyä, et ei niinku kysy kaikkee siinä, vaan sanoo et tuu yksin huoneeseen.

Kulttuuria pitää vähän tuntee. Joitakin etikettejä vaan pitää käyttää, jotta sä sää pääset tavallaan siihen sisälle...on hyvä tietää joitakin asioita henkilökunnan mustalaisista.

6.2 Stereotypia

Osa haastatelluista koki saaneensa osakseen kohtelua, joka heidän käsityksensä mukaan kertoi ennakkoluuloista. On kuitenkin syytä pitää mielessä, että tässä ei luetella tapahtuneita asioita, vaan kerrotaan omaisten omia ajatuksia kokemuksistaan.

Mun mielestä sillo iso vaikutus, se ennakkoasenne on se jo kun mennee mustalaisia sinne, että niitä pietää sit heti, et ne valtaa koko sen päivystyksen tai osaston.

No mun oma tuntemus on semmonen että katotaan hirveen pitkään kun mustalainen, mustalaiset menee sinne ja mun mielestä useimmiten se käytös on semmosta, ne on vähän töykeitä siellä, että luullaan heti että tulee koko suku sinne.

Ja onhan niillä varmaa hirveesti huonoja kokemuksiaki.

6.3 Toinen näkökulma

Keskusteluissa nousi esiin myös hyvin positiivisia asioita. Mielenkiintoista näistä vastauksista tekee se, että kommentit ovat lähtöisin nuorilta, joiden voisi olettaa integroituneen vanhempaa romaniväestöä paremmin yhteiskuntaan. Saattaisiko tämä vaikuttaa asiaan, opinnäytetyöntekijän mielestä, tämä on hyvin paljon mahdollista.

No sit on huomioitu, kysytty vointia oltu tukena, oltu kiinnostuneita.

Aina on oltu ystävällisiä.

Eräs haastateltava totesi, ettei ole koskaan huomannut kulttuurilla olevan vaikutusta, päinvastoin. Kohtaaminen hoitajan kanssa on ollut potilaslähtöistä. Terveysthuoltoa kuvailtiin myös luotettavana avun lähteenä.

Mun mielestä ei oo. Ei oo ikinä ollut, että niinku on ollut romani ja näin, niin ei ne oo ikinä... Katsomatta oletko romani vai ei.

Kyllä myö ollaa saatu hyvää kohtelua, kun on oikeesti hätä, nii apu on löytyny.

Hoitajat on ollu mukavia.

Noudatetaan ihmisten normaaleja tapoja (ruokailu, hygienia, päivärhythmi) muiden maiden terveydenhuolloissa tätä ei välttämättä ole.

Kerrotaan toimenpiteestä ja opastetaan siihen liittyen.

Hoitotoimenpidettä tehdessä kerrottiin mitä tehtiin.

Mulle ehdotettiin vaihtoehtoja hoitoon, kysyttiin mun mielipidettä mikä kuulostaa parhaimmalta ja sain olla mukana päätöksen teossa.

6.4 Asenteet

Ennakoasenne nousi esiin myös romaneiden keskuudessa. Keskusteluissa kävi ilmi, että osalla romaneista saattoi olla jo valmiiksi muodostettu käsitys siitä, kuinka kohtaaminen tulisi sujumaan. Osa haastateltavista kertoi, kuinka romaneilla voi olla jo valmiiksi muotoutunut ajatusmalli vastakkainasettelusta romaneiden ja valtaväestön keskuudessa, kuin olisi olemassa me ja he. Tätäkään ei voida yleistää, mutta ilmiö on hyvä tunnistaa.

Voi omat ennakkoluulot riisuu ja neki (romanit) vois ymmärtää, et jos sieltä tulee vähä semmosta, ne vois esittää oman asiansa, koska niilläkin on se asenne heti valtaväestöä vastaan... ja antaa myös tilaa henkilökunnan toimia.

Hoitotyön ammattilaisen asenne kestää myös kolhuja. Eettisyys hoitotyössä ei anna yksilön persoonan tai käytöksen vaikuttaa omaan asenteeseen tai käytökseen potilasta tai hänen omaisiaan kohtaan. Alla koottuna omaisten ajatuksia asenteista sekä potilaana olevan omaisen luokse menemisestä.

Tottakai et jos ite menee tiäkkö semmosella asenteella että ni tota. kyllähän sä annat väärän kuvan mut en mää ..ei sit toisaalta hänen (hoitajan) asenne muutu ..ei muutu niinku potilaaseen.

Ehdottomasti vois omat ennakkoluulot riisuu.

Ei me haluta olla niinku tiellä. Silti tuntee olonsa hankalaks, vaikka menee, vaikkois mikä tilanne.

Ois mahollisimman näkymätön siellä.

6.5 Perinteistä parhain

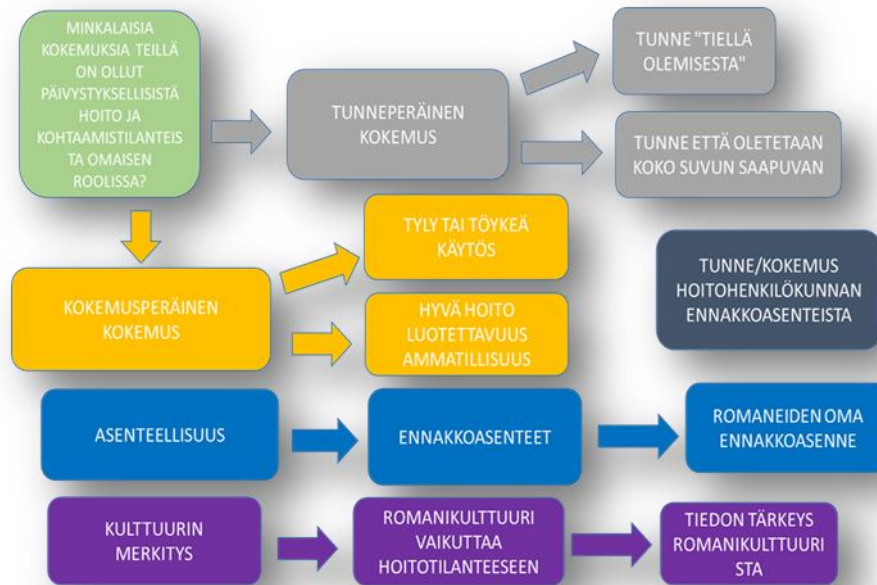
Romanit itsekin tunnistavat kyseisen ilmiön keskinäisestä yhteisöllisyydestä joka kokoaa kriisitilanteissa perheet ja ystävät yhteen. Alla erään haastateltavan mielipiteitä ja ajatuksia asiasta.

Täällo yks mustalainen nii täällo varmaa kohta koko suku ja nii se yleensä on...

Mun mielestä se on meidän perinteistä yks parhaimmista se ku kokoonnutaan kun yhdellä on hätä..yks hienoimmista asioista et hädän keskellä sit kokoonnutaan jos ei muute. Se, että se vie sieltä tilaa sun muuta, mut se on niin tuttu näky sairaaloissa, ja mun mielestä siellä kuitenkin, kun on koko suku nii ei siellä nyt hirveesti häiriötä oo. Sitte siello kuitenkin suvun vanhimmat monesti paikalla niin on siellä kuitenkin laki ja järjestys paikalla myös.

Alla olevassa kuviossa on visuaalisesti esiteltynä aineiston luokittelua.

(Ks. Kuvio 1.)

Kuvio 1. Aineiston luokittelu

7 Pohdinta

Haastateltavilla oli sekä hyviä, että huonoja kokemuksia kohtaamisista hoitohenkilökunnan kanssa. Yksilön oma vaikutus ja asenne, nimettiin suureksi tekijäksi vuorovaikutustilanteissa. Johtopäätöksenä voisi sanoa, että kulttuurilla on oma merkityksensä, mutta yksilön oma merkitys ja asenteet vuorovaikutustilanteessa, ovat vähintään yhtä merkittäviä. Haastatteluista esiin nousivat myös asenteet. Kuitenkaan haastattelijalle ei täysin selvinnyt sanan koko merkitys. Tulkintana tästä voisi olla romanikansan vahva yhteenkuuluvuuden tunne, joka näyttäytyy eräänlaisena vastakkainasetteluna valtaväestöä kohtaan. Tämän tyyppinen ennakoasenne johtaa helposti suojautumisreaktion ja varuillaanolon, joka taas näyttäytyy vuorovaikutuksessa heikentävänä tekijänä. Romaneiden vaikea historia, kiertävä elämäntyyli sekä kansaan kohdistuneet vainot ovat lisänneet tätä yhteenkuuluvuutta sekä solidaarisuutta toisiinsa kohtaan. (Romani ja terveystalvet 2012, 17-19.)

Hoitohenkilökunnan tiedon puute romanikulttuurista, oli asia, joka mainittiin jokaisessa haastattelussa, ja koettiin tärkeäksi. Näin varsinkin, mikäli kyse oli kohtaamistilanteesta, jossa mukana oli vanhempia romaneja. Kulttuurissa voimakkaasti vaikuttavat kunnia ja häpeä sekä puhdas ja likainen käsitteet luovat haasteita terveydenhuollon puolella asioidessa niin romaneille kuin hoitohenkilöstölle. (Viljanen ym 2007.)

Jatkotutkimuksen aiheena voisi olla esimerkiksi hoitohenkilökunnan näkökulma kyseiseen aiheeseen. Voisi olla mielenkiintoista myös kartoittaa hoitajien tietoutta romanikulttuurista, kuin myös, kokevatko he tarvetta saada lisätyökaluja romanipotilaan sekä heidän omaistensa kohtaamiseen.

Lähteet

Aaltonen, V. 2017. Projektityöntekijä. Helsingin kaupunki. Haastattelu 13.6.2017.

Alhainen eliniän odote. 2017. Romanit Euroopassa. Romanit.fi www-sivusto. Viitattu 25.8.2017. <http://www.romanit.fi/kansainvaliset-kysymykset/romanit-euroopassa/alhainen-elinianodote/>

Asumisen kipukohdat. 2017. Romanit Euroopassa. Romanit.fi www-sivusto. Viitattu 1.8.2017. <http://www.romanit.fi/kansainvaliset-kysymykset/romanit-euroopassa/asumisen-ki-pukohdat/>

Hedman, H. 2017. Romanikieli ja sen juuret. Edu.fi www-sivusto. Viitattu 7.2.2018. http://www.edu.fi/perusopetus/aidinkieli/romanikieli/romanikieli_ja_sen_juuret

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2010. Toim. Aaltola, J & Valli, R. WS Bookwell. Juva.

Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. 2001. Toim. Janhonen, A & Nikkonen, M. WS Bookwell. Juva.

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous –ja sosiaalikomitealle sekä alueiden komitealle. 2011. Viitattu 28.7.2017. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:FI:PDF>

Kyselevät tutkimustavat. Virtuaaliyliopisto. Taideteollinen korkeakoulu. Viitattu 8.2.2018. http://www2.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/1364_emiir.html#teemahaas

Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus. 2017a. Romanit. THL:n www-sivusto. Viitattu 5.8.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/kieli-ja-kulttuurivahemmistot-suomessa/romanit>

Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus. 2017b. Romanipolitiikka. THL:n www-sivusto. Viitattu 3.7.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/kieli-ja-kulttuurivahemmistot-suomessa/romanit/romanipolitiikka>

Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus 2017c. Romanit palveluissa. THL:n www-sivusto. Viitattu 25.7.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/kieli-ja-kulttuurivahemmistot-suomessa/romanit/romanit-palveluissa>

Nuoret. 2017. Vuorovaikutus. Väestöliiton www-sivusto. Viitattu 1.8.2017. <https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/mina-ja-muut/ihmissuhteet/vuorovaikutus/>

Purra, P. 2015. Ruotsin ja suomen romaneilla on yhteiset juuret. Uutinen Helsingin kaupungin www-sivustolla 8.4.2015. Viitattu 30.7.2017. <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/suomen-ja-ruotsin-romaneilla-on-yhteiset-juuret>

Rajala, S., Salonen, M., Blomerus, S. & Nissilä, L. 2011. Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010-2011 ja toimenpide-ehdotukset. Opetushallitus. Viitattu 1.8.2017 http://www.oph.fi/download/140023_Romanioppilaiden_perusopetuksen_tilannekatsaus_2010-2011_ja_toimenpide-ehdotukset.pdf

Rautanen, L. 2017. Romanit Euroopassa. Kansainväliset kysymykset. Viitattu 30.8.2017. <http://www.romanit.fi/kansainvaliset-kysymykset/romanit-euroopassa/>

Romanilapsen kohtaaminen esi- ja perusopetuksessa. 2010. Oppaat ja käsikirjat. Opetushallituksen julkaisu. 2010:5

Romani ja terveyspalvelut. 2012. Oppaat ja käsikirjat. Opetushallituksen julkaisu. 2012:6
 Romanikieli 2017. Tapakulttuuri ja perinteet. Romanit.fi www-sivusto. Viitattu 1.8.2017.
<http://www.romanit.fi/viranomaisille/tapakulttuuri-ja-perinteet/romanikieli/>

Saaranen-Kauppinen & Puusniekka. 2006a. Hyvä tutkimuskäytäntö. Yhteiskuntatieteellinen
 tietoarkisto Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 15.2.2018
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1_2.html

Saaranen-Kauppinen & Puusniekka. 2006b. Aineiston määrä ja tutkittavat. Yhteiskuntatieteelli-
 nen tietoarkisto Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 15.2.2018 http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_2.html

Saaranen-Kauppinen & Puusniekka. 2006c. Teemahaastattelu. Yhteiskuntatieteellinen tietoar-
 kisto Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 15.2.2018. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html

Saaranen-Kauppinen & Puusniekka. 2006d. Teemoittelu. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto
 Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 15.2.2018. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Saaranen-Kauppinen & Puusniekka. 2006e. Analyysi ja tulkinta. . Yhteiskuntatieteellinen tieto-
 arkisto Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 15.2.2018.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3.html

Suomen romanien historia. 2012. Toim. Pulma, P. Kariston kirjapaino. Hämeenlinna.

Suomen romanipoliittinen ohjelma. 2009. Työryhmän esitys. Sosiaali –ja terveysministeriön
 selvitys 2009:48. Viitattu 2.8.2017. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72788/URN%3aNBN%3afi-fe201504225296.pdf?sequence=1>

Suomen tavoitteet eurooppalaisen romanipolitiikan edistämiseksi. 2011. Suomen Eurooppa-
 laisen romanipolitiikan käsikirja. Työryhmäraportti 24.3.2011. Viitattu 1.9.2017. <http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=73150&GUID={594CA93F-1E92-40C4-96C1-B2A55F34D6FE}>

Suonoja, K., Lindberg, V. 2000. Romanipolitiikan strategiat. STM:n selvitys 1999:9. Helsinki.
 Viitattu 27.7.2017. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504224875>

Suurin etninen vähemmistö Euroopassa 2017. Romanit Euroopassa. Romanit.fi www-si-
 vusto. Viitattu 21.8.2017. <http://www.romanit.fi/kansainvaliset-kysymykset/romanit-euroopassa/suurin-etninen-vahemmisto-euroopassa/>

Tapakulttuuri ja perinteet. 2017. Romanien tapakulttuuri ja perinteet. Romanit.fi www-sivusto.
 Viitattu 3.8.2017. <http://www.romanit.fi/viranomaisille/tapakulttuuri-ja-perinteet/>

Tunteet -mitä ne ovat. 2013. Tunteesta tunteeseen. Edu.fi www-sivusto. Viitattu
 1.8.2017. http://www.edu.fi/tunteesta_tunteeseen/tunteet_mita_ne_ovat#2

Työtä vailla. 2017. Romanit Euroopassa. Romanit.fi www-sivusto. Viitattu 25.8.2017.
<http://www.romanit.fi/kansainvaliset-kysymykset/romanit-euroopassa/tyota-vailla/>

Ulkoministeriö julkisti Suomen Eurooppalaisen romanipolitiikan käsikirjan. 2011. Uutinen ulko-
 asianministeriön www-
 sivustolla 24.3.2011. Viitattu 25.8.2017. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentId=216272&nodeId=49150&contentlan=1&culture=fi-FI>

Vaate on aate. 2017. Tapakulttuuri. Romanit.fi www-sivusto. Viitattu 25.8.2017. <http://www.romanit.fi/opetus/tapakulttuuri/puhtaus-kaiken-a-ja-o/vaate-on-aate/>

Vast Vastensa. Opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille. Oulun kaupungin sisäinen kehittämishanke vuonna 2006. Kaleva Print 2007. Taitto Ajatus.

Viljanen, A-M. Hagert, T. Blomerus, S. 2007. Romanit suomalaisessa terveydenhuollossa: tasa-arvon ansat. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim. 2007;123(4):458-66 Viitattu 10.4.2017. <http://duodecimlehti.fi.ezproxy.jamk.fi:2048/duo96300>

Weiste-Paakkanen, A. Martelin, T. Koponen, P. Koskinen, S. Linnanmäki, E. THL:n Romanien hyvinvointi –esitutkimus. Loppuraportti. 2014. Juvenes Print. Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere. Viitattu 10.3.2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116031/URN_ISBN_978-952-302-186-0.pdf?sequence=1

Åkerlund, T. 2016. Romanit ja terveystalvet. Systole. Ensihoidon Erikoislehti. Viitattu 27.4.2017. <http://www.ensihoidontiedotus.fi/index.php/68-romanit-ja-terveystalvet>

Åkerlund, T. 2017a. Romanikielen juuret. Romanit.fi www-sivusto. Viitattu 31.7.2017. <http://www.romanit.fi/romanikieli/romanikielen-juuret/>

Åkerlund, T. 2018b. Salakieli. Romanit.fi www-sivusto. Viitattu 7.2.2018. <http://www.romanit.fi/romanikieli/muutosten-myllerryksessa/salakieli/>

Åkerlund, T. 2018c. Uhanalainen kieli. Romanit.fi www-sivusto. Romanit.fi www-sivusto. Viitattu 7.2.2018. <http://www.romanit.fi/romanikieli/romanikieli-tanaan/uhanalainen-romanikieli/>

Liite 1. Opinnäytetyön tekijän laatima teemahaastattelun runko

Teemahaastattelun runko

Opinnäytetyön tausta ja tarkoitus

Miksi olen valinnut tämän aiheen.
Mihin tätä tullaan käyttämään.
Keskustelun nauhoitus ja henkilösuoja.

Keskustelun sisältö, aloitus ja suunnan antaminen

Kerrotaan pääteemat ja aihealueet sekä selvitetään mitä niillä tarkoitetaan.
Kerrotaan aikaväli, jolta haetaan kokemuksia.
Kerrotaan keskustelun tarkoitus, eli tarkoituksena on antaa vastaajan kertoa omin sanoin tuntemuksistaan ja kokemuksistaan mahdollisimman vähin keskeytyksin.

Teemoina ovat:

Hoitohenkilökunnan kohtaaminen päivystysalueella nimenomaisesti omaisen roolissa.
Mahdollinen kulttuurillinen vaikutus vuorovaikutustilanteissa.

Pääkysymyksenä ovat:

Minkälaisia kokemuksia teillä on ollut päivystyksellisistä hoito ja kohtaamistilanteista omaisen roolissa?
Onko jotain, mikä teidän mielestänne hoitohenkilökunnan olisi tärkeää huomioida hoidettaessa romanipotilasta tai kohdatessaan tämän omaisia?

Annetaan puheenvuoro.

Mahdolliset tarkentavat kysymykset.

Keskustelun lopussa

Tarkennetaan: olisiko jotain vielä jäänyt sanomatta?

Esitetään kiitokset.

Varmistetaan vastaajalle vielä uudestaan haastattelun tarkoitus ja tietosuoja
Kysytään, onko hänellä suositella jotain toista henkilöä keskustelemaan aiheesta.

Liite 2. Kulttuuri

Tämä lyhyt kuvaus romanikulttuurista on liitteenä, jotta opinnäytetyössä käytetyt termit sekä muu sisältö avautuisi lukijalleen paremmin. Tämä teksti on opinnäytetyöntekijän omaa, eikä siis perustu lähteisiin vaan omaan elettyyn elämään romanina romanikulttuurissa. Teksti sisältää sellaista tietoa, joita ei kirjoista välttämättä pysty löytämään. Kulttuurillisista syistä teksti ei sovi vanhempien romaneiden luettavaksi.

Tämä teksti on todellakin vain pieni raapaisu kulttuurista. Lukijan on hyvä myös tiedostaa, etteivät lainkaan kaikki romanit noudata kulttuuria täydellisesti. Osa noudattaa enemmän ja osa vähemmän. Tämä kuvaus kulttuurista antaa kuitenkin suuntaviivoja sekä perustietoa tavoista ja kulttuurista.

Likainen-puhdas sekä kunnia ja häpeä käsitteet ovat keskeisiä kulttuurissa vaikuttavia tekijöitä. Nämä käsitteet sekä vanhempien kunnioitus ja suvun yhteisöllisyys ovat syvintä osaa romanikulttuurista.

Puhtaus, muussa kuin sanan alkuperäisessä merkityksessä. Romanikulttuurissa sana puhdas tarkoittaa symbolista puhtautta. Ruumiin osista puhuttaessa puhtaita osia ovat pää, kaula sekä kädet kynärpäistä alaspäin. Muut ruumiinosat ovat likaisia ja ne on hyvä peittää vaatteilla. Puhuminen asioista jotka viittaavat näihin hävettäviin ruumiinosiin on kiellettyä. Esimerkiksi vatsan toiminnasta, intiimialueen vaivoista tai raskaudesta on kiellettyä puhua vanhempien romaneiden kuullen. Seksuaalisuus ja kaikki siihen liittyvä on myös kielletty puheenaihe Naisten puhuminen yllämainituista aiheista romanimiehille, (ellei kyseessä ole oma puoliso) on myös kiellettyä. Nuorten naisten ja nuorten miesten on kuitenkin keskenään sallittua jakaa joitakin näistä asioista, tämä on tapauskohtaista.

Sanat, jotka viittaavat, tuovat mielikuvia kyseisiin asioihin/toimintoihin ovat kiellettyjä. Siksi suomalaisten käyttämä arkinen sana haarukka, on romaneilla korvattu synonyymilla kahveli. Haarukka aiheuttaa häpeällisen mielikuvan, ja on siksi pannassa.

Puhtaus asumisessa on romanikulttuurissa tärkeää niin symbolisesti, kuin konkreettisesti. Naisen kunnia-asia on pitää koti puhtaana ja siistinä. Puhtaus tarkoittaa kuitenkin myös symbolista puhtautta. Kodissa keittiö ja sen pinnat ovat puhtaita. Makuuhuone, wc ja lattia ovat likaisia. Välimaastoon jäävät osat kuten olohuone ja sen pinnat ovat joko likaisia tai puhtaita riippuen kodin

omistajasta. Keittiö on aina puhdas, ellei sitä "liata". Keittiö likaantuu, mikäli siellä oleskellaan ilman vaatteita tai viedään sinne tavaroita likaisesta paikasta, kuten makuuhuoneesta tai wc:stä. Lattiapinnoilla ollut tavara on aina likainen. Tästä esimerkkinä, jos astia on ollut lattialla, niin sitä ei saisi enää viedä keittiöön ja ottaa käyttöön. Samoin kuin keittiön tavaroita ei saa viedä vessaan tai makuuhuoneeseen. Mikäli keittiö ei ole kulttuurin mukaisesti puhdas, niin silloin siellä ei voi tarjoilla ruokaa ja juomaa vanhemmille romanisuvun jäsenille. Ei edes omille vanhemmilleen.

Kunnioitus käsittää muitakin huomioon otettavia asioita, kuten asumisessa huomioitavat asiat. Asumisessa sääntönä on, ettei nuorempi romaniperhe voi asua vanhemman romanin yläpuolella. Tämä sama sääntö koskee myös julkisia paikkoja: on toivottavaa, ettei nuorempi romaninainen nouse vanhemman romanin yläpuolelle konkreettisesti. Sääntö koskee nuoria ja keski-ikäisiä naisia. Miehen on sallittua nousta portaat ylös vanhemman romanin paikallaollessa, naisen ei. Kuitenkin nykyaikana esimerkiksi sairaalaolosuhteet menevät säännön yläpuolelle. Näissä tilanteissa pyritään kuitenkin toimimaan kulttuurin mukaisesti niiltä osin kuin se on mahdollista. Tämänkaltaisella käyttäytymisellä, asioiden "häpeämällä" osoitetaan kunnioitusta vanhempia romaneja kohtaan. Vanha ihminen on puhdas ja kunnioitettu.

Kulttuuri on niin maskuliininen, että miesten paheet ovat pienempiä kuin naisten, esimerkiksi alkoholin juomisen, on katsottu kuuluvan miehelle sopivammaksi kuin naiselle. Humalainen nainen on kulttuurin näkökulmasta nolo. Likainen, muussa kuin sanan alkuperäisessä merkityksessä. Keho on likainen, lukuun ottamatta päätä ja käsiä kyynärvarresta alaspäin ja. Pukeutumisessa näiden osien peittäminen tekee henkilöstä soveliaan kulkemaan julkisilla paikoilla, ja esimerkiksi omassa kodissaan menemään keittiöön. Kädetkin voivat likaantua, mikäli niillä on kosketeltu epäpuhtaita asioita tai esineitä. Toiminto käsien puhdistamiselle on käsienpesu, jolloin niistä saadaan hetkellisesti puhtaat. Kädet voivat likaantua vaikkapa puhtaita pyykkiä ripustettaessa, eli lian ei tarvitse olla konkreettista. Aikaihmissen käytössä olevat vaatteet kuuluvat noihin likaisiin, vaikka ne olisikin vasta pesty. Tekstiileistä puhtaita ovat ne joita käytetään keittiössä. Niitä ei laiteta pesuun muun pyykin kanssa eikä edes tyhjään pyykinpesukoneeseen, vaan ne tulee pestä käsin keittiössä. Likaisia ovat paikat, joissa peseäytään, ollaan ilman vaatteita, tai tehdään jotain

muuta epäsoveliasta. Romani siis pitkälti pystyy määrittämään, mikä on likainen ja mikä on puhdas. Kaupassa kaikki on puhdasta, ellei sitä liata omalla toiminnallaan.

Sairauksista voidaan puhua. Esimerkiksi sydänsairaus, syöpä, keuhkot, selkäkipu ovat puheenaiheita, joista saa puhua, vaikka ne sijaitsevatkin niin kutsutulla epäpuhtaalla alueella. Kaikista sairauksista ja vaivoista ei kuitenkaan puhuta vanhempien romaneiden kuullen. Näitä ovat mm. sukupuolitaudit, raskauden oireet, ehkäisyyn liittyvät asiat, ripuli, ummetus tai vaikkapa peräpukamat. Tilanteet, joissa nämä potilaalle kerrotaan, tulisivatkin olla rauhallisia ja niihin odotetaan kuuluvan vain asianomainen, ulkopuolisia voidaan pyytää poistumaan, esimerkiksi aulaan odottamaan.

Toinen romanikulttuurissa vahvasti vaikuttava tekijä, on kunnioitus suvun vanhempia kohtaan. Tämä näkyy romaneiden tavassa puhua ja käyttäytyä vanhempien romaneiden läsnä ollessa. Puhe on sävyllään ja kieleltään kunnioittavaa. Vanhempia ihmisiä kuuluu teititellä, eikä heidän kuullen sovi kiroilla, eikä puhua henkilökohtaisia intiimiasioita, kuten parisuhde tai keholliset asiat, kuten kuukautiset, vatsavaivat tms. Päänsärkyä voi kyllä ilmaista, samoin flunssan ja kuumeen. Hyvä nyrkkisääntö on, että uimapukualue ja kaikki siihen viitattavat (reidet, sääret, kainalot) on kielletty puheenaihe. Käytös on siveellistä, eikä esimerkiksi naisen ja miehen, jotka elävät pariskuntana ole soveliasta istua vierekkäin. Pariskuntana ollaan siinä vaiheessa, kun asiat ovat ”virallisesti” tuotu yhteisössä julki. (Seurustelun aikana yhdessä olo on salaisuus, joten sitä ei tarvitse tässä edes pohtia.) Käytännössä tämä näkyy niin, että esimerkiksi liikenteessä mies yleensä ajaa, ja nainen istuu takapenkillä. Samoin kyläillessä vanhempien romaneiden luona, pariskunta ei istu vierekkäin. Tämä siksi, että pariskunnan olisi hävettävää istua vierekkäin, mikäli joku vanhimmista romaniväestöön kuuluvista näkisi tai olisi paikalla. Nuorten keskuudessa pariskunnan vierekkäin istuminen on sallittua.

Pieniä lapsia nämä säännöt eivät koske, eivätkä myöskään vanhempia ikäihmisiä. Kulttuurissa vanhempien kunnioitus näkyy jo pienemmilläkin lapsilla, mutta varsinaisesti nämä säännöt astuvat voimaan yksilöllisesti, kuitenkin yleisesti ottaen teini-iän kynnyksellä. Tässä iässä käytös ja pukeutuminen tyyppillisesti muuttuu. Nuori tyttö voi ruveta käyttämään mustaa pitkää hametta, ei kuitenkaan täyttä romanasua vielä, ja pojat pukeutuvat suoriin housuihin. Kaikki nuoret eivät kuitenkaan toimi näin, mutta vähintäänkin pukeutumista

kulttuurin mukaisesti odotetaan, mikäli tiedetään vanhempien romaneiden kohtaamisen olevan mahdollista. Vanhempien kunnioitus näkyy myös muissa pienissä yksityiskohdissa, kuten ettei nuori nainen voi istua vanhemman miehen viereen, kuten ei nuori mies voi istua vanhemman naisen viereen. Vanhemmat ihmiset myös ruokailevat aina ensin, käyvät saunassa ensin, ja esimerkiksi samassa paikassa yöpyessä käyvät nukkumaan ensin. Heillä on omat erilliset petivaatteet, joita ei sovi laskea lattialle nuorten jalkoihin. Sängyt ovat myös hyvin henkilökohtainen asia. On kiellettyä nuoren istahtaa vanhemman sängylle. Tyyny on aina petivaatteita pinotessa päällimmäisenä.

Nuoret ja vanhat eivät myöskään pese vaatteitaan samassa pyykinpesukoneessa. Saunassa käyminen on nuorille sallittua vanhimpien läsnä ollessa, mutta suihku ja wc:ssä käynti ovat asioita, joita ei heidän läsnä ollessaan tehdä. Kaikki tämä kunnioitus näyttäytyy myös muutoinkin elämäntyyliin. Romanikulttuurissa elävän on hyvä käyttäytyä soveliaasti, jotta ei häpäisisi suvun vanhimpia. Irtoisuhteet, naisten alkoholinkäyttö, huumeet, säädytön pukeutuminen saattavat aiheuttaa hämmennystä suvussa, jolloin siihen saattaa vanhempi romaniyhteisön jäsen joutua puuttumaan. Tupakoiminen ei kuulu toimintoihin, joita tehdään vanhempien ihmisten edessä. Auktoriteetti vanhoilla ihmisillä nuorisoa kohtaan on yleisesti ottaen hyvin vahva. Tätä vahvaa kunnioitusta kuvaa hyvin myös se, että vanhempien ihmisten valokuvia pidetään yleensä keittiössä, ei koskaan makuuhuoneessa. Kunnioitus siis ylittää myös tiettyihin (vanhan ihmisen käyttämiin/omistamiin) tavaroihin ja heistä otettuihin valokuviiin.

Perhekeskeisyys on romaneille tärkeää, samoin kuin lapset. Siksi ristiriitaa valtaväestön keskuudessa saattaa aiheuttaa romaneiden tapa hävetä ja pitää likaisena loppuraskautta/synnytystä/synnyttänyttä ja vastasyntynyttä. Tämä juontaa kuitenkin juurensa kunnioituksesta vanhempiä ihmisiä kohtaan, eikä millään tavalla vaikuta vanhempien lasta kohtaan tuntemiin tunteisiin ja kohteluun

Irtoisuhteita varsinkaan naisten osalta, ei katsota hyvällä. Miesten suhteen ollaan suvaitsevaisempia, vaikkakaan niistäkään ei ääneen puhuta. Seurustelu-aikana tapaillaan ja ollaan yhteyksissä vai nuorten keskuudessa. Mikäli suhde muuttuu vakavammaksi, ja aiotaan ryhtyä avoimesti parisuhteeseen, niin tämä tehdään julkiseksi, niin että nuori pariskunta karkaa keskenään, ja odottaa

vanhimpien kantaa asiaan. Mikäli kaikki tahot hyväksyvät suhteen, niin pariskunta voi palata takaisin ja aloittaa yhteisen elämän. Edelleenkin heidän ei kuitenkaan ole soveliasta näyttää tunteitaan/olla lähekkäin vanhojen ihmisten edessä. Tapauksissa, joissa suhdetta ei hyväksytä, yleensä nuorten vanhemmat hakevat heidät takaisin. Äärimmäistapauksissa nuoret ovat uhmanneet sukuansa ja karanneet toistamiseen, tällä kertaa pitäen huolen siitä, että heitä ei tavoiteta. Oletetaan että aika pehmittää mielet ja lupa yhdessä oloon saadaan. Aina näin ei kuitenkaan käy, vaan vanhemmat vaativat, tarvittaessa hakevat nuorensa kotiin.

Mikäli pariskunta eroaa, lapset jäävät tyypillisesti äidille, jonka on tarkoitus kasvattaa lapset yksin. Isäpuolia ei yleensä hyväksytä. Valitettavasti tämä on aiheuttanut monia tilanteita, joissa äiti on jättänyt lapsensa, koska haluaa aloittaa uuden parisuhteen. Tämänkaltainen tilanne saattaa pahimmillaan aiheuttaa kunniaan liittyvää väkivaltaa.

Romaneiden puhuma puhekieli eroaa valtaväestön puhumasta puhekielestä niin sanoiltaan kuin merkitykseltäänkin. Tämä itsessään saattaa aiheuttaa väärinkäsityksiä sosiaalisissa tilanteissa Tästä esimerkkinä sana "mukava". Romanikielessä sanalla mukava on monta eri tarkoitusta. Mukava saattaa tarkoittaa tunnetta, olotilaa tai esinettä. Vain toinen romani ymmärtää sanan tarkoituksen aina tilanteisiin liittyen. Voidaan esimerkiksi sanoa toiselle romanille "anna tänne se mukava", tarkoittaen jotain esinettä. Myös tunne voi olla "mukava", jonka tarkemman sisällön saa selville vain kyselemällä. Romaneille myös koti, ei aina ole koti vaan mökki. "Ollaan mökillä, tulkaa käymään", ei tarkoita kutsua kesämökille, vaan ihan omaan kotiin.

Romaneiden puhetyyli, sanat ja jopa lauseopit ovat erilaisia valtaväestön käyttämään kirjakieleen verrattuna. Sanat voivat olla kovia, mutta todellisuudessa romani ei tarkoita sitä. "Mä hakkaan sut" tai "sää saat kohta" ja "katopa kun tuut" ovat pelkkiä opittuja sanontoja, joilla ei ole sitä todellisuusperää miltä ne kuulostavat. Tämä kuitenkin saattaa kuulostaa pahalta valtaväestön korviin, varsinkin jos sanat kohdennetaan lapsiin. Kokemuksen kautta kuitenkin romaniäidit ovat leijonaemoja jotka suojelevat lapsiaan ehkä jopa normaalia enemmän. Myöskään lapset eivät tästä hätkähdä, vaan tyyli on heillekin tuttu. Heillä saattaa vauhti jopa kiihtyä, nauraen. Puhetyyli on ehkä jopa karkeaa valtavä-

estön korviin, mutta romaneiden keskuudessa, se on arkipäivää, eikä sillä tarkoiteta pahaa. Tämä kuitenkin helposti aiheuttaa väärinkäsityksiä. Tärkeää on ymmärtää tyylin olevan osa puhekulttuuria.